

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om utkomststöd

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om utkomststöd (RP 133/2024 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet för utlåtande.

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av

- grundlagsutskottet GrUU 46/2024 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Anu Kangasjärvi, social- och hälsovårdsministeriet
- referendarieråd Tapio Räty, riksdagens justitieombudsmans kansli
- jurist Jeetu Metsälaakso, Folkpensionsanstalten
- utredningschef Paula Saikkonen, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- specialsakkunnig Ellen Vogt, Valfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
- verksamhetsledare Niina Puronurmi, Keliakialiitto ry
- specialsakkunnig Anna Järvinen, SOSTE Finlands social och hälsa rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- professor (emeritus) Martti Färkkilä, Helsingfors universitet.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att lagen om utkomststöd ändras.

Enligt regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering ska ersättningen för celiaki återinföras, med särskild tonvikt på minderåriga samt vuxna på lägre inkomstnivåer. I propositionen föreslås det att sådana extra utgifter för kost som beror på celiaki beaktas som övriga grundutgifter i det grundläggande utkomststödet till ett belopp av 25 euro i månaden. Detta föreslås gäl-

Betänkande ShUB 23/2024 rd

la personer som fyllt 16 år, det vill säga personer som inte kan få handikappbidrag för personer under 16 år på grund av celiaki och den glutenfria kost som följer av det.

Dessutom föreslås vissa ändringar av teknisk karaktär.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2025 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2025 i fråga om de ändringar som är av teknisk karaktär. Bestämmelsen om att sådana extra utgifter för kost som beror på celiaki ska beaktas i det grundläggande utkomststödet avses dock träda i kraft först den 1 februari 2025.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

I propositionen föreslås det att utgifter för kost för personer som fyllt 16 år och som lider av diagnostiserad celiaki stöds till ett belopp av 25 euro i månaden i form av sådana övriga grundutgifter i det grundläggande utkomststödet som avses i 7 § i lagen om utkomststöd (1412/1997).

Celiaki är en autoimmun sjukdom som innebär att proteinet gluten, som finns i vete, korn och råg, leder till utveckling av autoantikroppar och skadar slemhinnans tarmhår i tunntarmen hos personer som har en ärftlig benägenhet för sjukdomen. Skador på slemhinnans tarmhår i tunntarmen leder till störningar i upptagningen av näring och ökar risken för tumörer i tunntarmen. Dessutom är obehandlad celiaki förknippad med ett flertal andra symtom än tarmsymtom, såsom osteoporos, ledbesvär, infertilitet och neurologiska symtom. Celiaki behandlas inte med läkemedel, utan med en glutenfri kost som med undantag av havre inte inkluderar inhemska sädeslag. Kostnaderna för en glutenfri kost är högre än för en vanlig kost, vilket kan påverka inställningen till behandlingen.

Syftet med propositionen är att genomföra skrivningen i regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpo om att ersättningen för celiaki återinförs, med särskild tonvikt på minderåriga samt vuxna på lägre inkomstnivåer. Syftet är att förbättra den ekonomiska ställningen för sådana 16 år fyllda personer med låg inkomst som lider av celiaki. Celiakier under 16 år kan ansöka om handikappbidrag för personer under 16 år, som betraktas som en primär förmån i förhållande till utkomststödet.

Propositionen ökar utgifterna för det grundläggande utkomststödet med högst cirka 960 000 euro från och med 2026. För år 2025 beräknas utgiftsökningen uppgå till cirka 800 000 euro, eftersom förslaget på grund av den tid som behövs för verkställande tidigast kan gälla sådana beslut om utkomststöd där stödrätten gäller mars 2025. Hälften av utgiftsökningen ligger på statens finansieringsansvar och hälften på kommunernas finansieringsansvar. Kommunernas finansieringsandel beaktas i efterhand via statsandelssystemet.

Om en person orsakas större extra utgifter för kost som beror på celiaki än det föreslagna beloppet på 25 euro, kan personen enligt propositionen för de överstigande kostnaderna ansöka om kompletterande utkomststöd från välfärdsområdet utifrån individuell prövning.

Betänkande ShUB 23/2024 rd

Social- och hälsovårdsutskottet anser att propositionens mål är motiverade och tillstyrker lagförslaget. Celiaki behandlas inte med läkemedel, utan med en glutenfri kost. Kostnaderna för glutenfria produkter är högre än för vanliga livsmedel. Att beakta de extra utgifter för kost som beror på celiaki separat från grunddelen i det grundläggande utkomststödet förbättrar den ekonomiska ställningen för mottagare av utkomststöd som fyllt 16 år och lider av celiaki och skulle ekonomiskt sett sätta dem i en mer jämlik ställning i förhållande till mottagare av utkomststöd som inte har sådana extra utgifter för kost som beror på sjukdom. Dessutom kan ändringen förbättra inställningen till behandlingen hos dem som får utkomststöd och som lider av celiaki.

I regeringens proposition om komplettering av budgetpropositionen för 2025 (RP 191/2024 rd) föreslås det ett tillägg på 520 000 euro för ersättning av kostnader som beror på celiaki genom det grundläggande utkomststödet. Finansieringen ökar således till sammanlagt cirka 1,5 miljoner euro per år. Utskottet föreslår med anledning av den kompletterande budgeten att 7 b § 2 mom. i lagförslaget ändras så att de extra utgifter som ska beaktas i det grundläggande utkomststödet på grund av användning av glutenfria produkter höjs från 25 euro till 38 euro för att de extra utgifterna bättre ska motsvara de kostnader som uppkommer av användning av glutenfria produkter. Ändringen minskar också behovet av det kompletterande utkomststöd som välfärdsområdena ansvarar för.

Beloppet av utkomststödet grunddel är bundet till folkpensionsindex. I propositionen föreslås det dock inte att de utgifter för kost som beaktas som övriga grundutgifter ska bindas till index. Enligt propositionen påverkas de glutenfria produkternas prisutveckling förutom av produktionskostnader också av i vilken utsträckning glutenfria produkter blir vanligare och konkurrensen mellan tillverkarna ökar. De glutenfria produkternas prisutveckling följer därför inte nödvändigtvis det valda indexets utveckling, konstateras det i propositionen. Utskottet anser det vara viktigt att man följer prisutvecklingen för glutenfria produkter och utvärderar behovet av att binda det eurobelopp av utgifterna för kost som beaktas som övriga grundutgifter till index.

Sakkunniga lyfte fram likabehandlingen av olika sjukdomar vid bedömningen av utgifterna för kost i det grundläggande utkomststödet. Celiakersättningen slopades genom lagen om ändring av lagen om handikappförmåner (1452/2015, RP 50/2015 rd), som trädde i kraft vid ingången av 2016. Lagändringen grundade sig förutom på behovet av att balansera statsfinanserna också på orsaker som hänför sig till jämlikhet i fråga om olika sjukdomar. Också för andra som lider av födoämnesallergi kan kostnaderna för kost bli högre än för dem som inte lider av allergi. En person som lider av celiaki eller födoämnesallergi kan också bygga upp sin kost så att de födoämnen som bör undvikas inte ersätts med dyrare kost, utan de näringsämnen som behövs fås från andra livsmedel. Därför ansågs det med tanke på jämlikheten inte problemfritt att personer med en specifik sjukdom fick ersättning för att följa en specifik kost, eftersom det också finns andra sjukdomar som kräver att en viss kost följs.

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande (GrUU 46/2024 rd) utvärderat det nu aktuella lagförslaget med avseende på grundlagens 6 § om jämlikhet och 19 § 1 mom. om tryggnad av oundgänglig försörjning och omsorg. Grundlagsutskottet anser att det finns godtagbara grunder för den särbehandling som det innebär att utgifter för kost som beror på celiaki beaktas som övriga grundutgifter i det grundläggande utkomststödet. Den föreslagna regleringen är inte heller problematisk med tanke på proportionaliteten i särbehandlingen. Grundlagsutskottet betonar i sitt utlåtande att

Betänkande ShUB 23/2024 rd

bestämmelsen om jämlikhet i 6 § i grundlagen i princip inte förutsätter att det i samband med att nya riktade eller avgränsade offentliga stödordningar föreskrivs alltid ska bedömas separat om kravet på likabehandling förutsätter att en motsvarande stödordning riktas också till något annat objekt.

Utskottet påpekar att också efter den föreslagna höjningen kan den som får utkomststöd orsakas större extra utgifter för kost som beror på celiaki än det föreslagna beloppet på 38 euro, varvid personen för de överstigande kostnaderna kan ansöka om kompletterande utkomststöd från välfärdsområdet. Beviljandet av kompletterande utkomststöd baserar sig på individuell prövning. Om en person har extra utgifter för kost på grund av någon annan sjukdom än celiaki, är det också i fortsättningen välfärdsområdet som en del av det kompletterande utkomststödet som välfärdsområdet och utifrån individuell prövning beaktar de extra utgifterna till behövligt belopp. Utskottet anser det vara viktigt att välfärdsområdena har så enhetliga grunder som möjligt för att ersätta de extra utgifter som orsakas av specialkosten. Dessutom framhåller utskottet att man i den totalreform av utkomststödet som bereds enligt regeringsprogrammet bör bedöma behovet av att i bredare omfattning än vad som nu föreslås som en del av det grundläggande utkomststödet beakta utgifter för hälso- och sjukvårdsutgifter till ett behövligt belopp och högre utgifter för kost än vanligt för behandling av sjukdom.

Utskottet konstaterar slutligen att alla de personer med små inkomster som har celiaki inte har rätt till utkomststöd. Utkomststödet omfattar ofta inte till exempel studerande, personer med låg pension, låginkomsttagare och föräldralediga. Utskottet anser det vara viktigt att man i den fortsatta beredningen utreder hur man stöder jämlika ekonomiska möjligheter också för de celiakier med små inkomster som inte omfattas av utkomststödet att följa en glutenfri kost.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslaget i proposition RP 133/2024 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Utskottets ändringsförslag

Lag

om ändring av lagen om utkomststöd

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om utkomststöd (1412/1997) den svenska språkdräkten i 7 a § 2 mom. samt 10 § 1 mom. 2 punkten och 27 b § 5 mom., sådana de lyder, 7 a § 2 mom. i sin svenska språkdräkt i lag 1242/2023 och 10 § 1 mom. 2 punkten och 27 b § 5 mom. i lag 1023/2022, samt

Betänkande ShUB 23/2024 rd

fogas till 7 b §, sådan den lyder i lag 1023/2022, ett nytt 2 mom., varvid det nuvarande 2 mom. blir 3 mom., som följer:

7 b §

Hälsa- och sjukvårdsutgifter och övriga utgifter

I fråga om personer som har fyllt 16 år och som lider av celiaki beaktas som övriga grundutgifter ytterligare 38 euro i månaden, för att täcka sådana extra utgifter för kost som beror på celiaki.

10 §

Sänkt grunddel

Grunddelens belopp kan sänkas med högst 20 procent för en person vars behov av utkomststöd föranleds av att

2) en invandrare som avses i lagen om främjande av integration (681/2023) utan grundad anledning har vägrat delta i utarbetandet av en integrationsplan eller en sektorsövergripande integrationsplan eller i sysselsättningsfrämjande åtgärder som avtalats specificerat i integrationsplanen eller i den sektorsövergripande integrationsplanen eller om han eller hon genom sin försumelse har föranlett att ingen integrationsplan eller sektorsövergripande integrationsplan har kunnat utarbetas,

27 b §

Förskott som ska betalas till Folkpensionsanstalten för att täcka det grundläggande utkomststödet samt fastställande och betalning av förskott

Vad som i denna paragraf föreskrivs om förskott som ska betalas till Folkpensionsanstalten för att täcka det grundläggande utkomststödet och om betalning av förskott ska också tillämpas när statlig ersättning betalas till Folkpensionsanstalten med stöd av 59 och 63 § i lagen om främjande av integration. Det förskott för januari som avses i detta moment ska dock betalas den första vardagen i januari.

Denna lag träder i kraft den 20 . Lagens 7 § 2 mom. träder dock i kraft först den 1 februari 2025.

Lagens 7 b § 2 mom. tillämpas inte på ansökningar om utkomststöd som gäller tiden före den 1 mars 2025.

Betänkande ShUB 23/2024 rd

Helsingfors 28.11.2024

I den avgörande behandlingen deltog

medlem, tillfällig ordförande Maaret Castrén saml
medlem Kim Berg sd
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Ville Merinen sd
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Aino-Kaisa Pekonen vänst
medlem Minna Reijonen saf
medlem Anne Rintamäki saf
medlem Päivi Räsänen kd
medlem Pia Sillanpää saf
medlem Markku Siponen cent
medlem Oskari Valtola saml
medlem Henrik Wickström sv
medlem Ville Väyrynen saml
ersättare Suna Kymäläinen sd.

Sekreterare var

utskottsråd Sanna Pekkarinen.